

YERBİLİMLERİNİ MEKTEBİ TIBBİYEDE İLK KEZ TÜRKÇE OKUTAN HOCA İBRAHİM LÜTFİ PAŞA*

A. KEMAL ERGUVANLI

İ.T.Ü. Maden Fakültesi Mühendislik Jeolojisi ve Kaya Mekanikliği Kürsüsü, İstanbul

GİRİŞ

Yurdumuzda "Jeoloji ve Mineroloji (İlmü tabakatül arz vel Maadin) dersinin yüksek öğretim kurumlarında, özel adıyla okutulmasına, Mektebi Tıbbiye Şahane (Askeri Tıbbiye) de Dr. Abdullah bey tarafından başlanmıştır.

14 Mart 1827'de kurulan Tıp-hane'nin ders çizelgelerinde "jeoloji" adı altında bir ders bulunmamaktadır. 1838'de Mektebi Tıbbiye Şahane adını alan bu askeri tıp okulunda, Dr. Abdullah beyin görev almasıyla, 1855'den sonra önceleri kısıtlı, 1862'den sonra da sürekli ve düzenli bir şekilde bu ders okutulmağa başlanmıştır. Askeri Tıp okulunda bu ders 1874'e (ölmüceye) kadar, Dr. Abdullah bey, öldükten sonra da, Muavini İbrahim Lütfi Paşa tarafından verilmiştir. İ. Lütfi Paşa da bu dersi, ölmüceye kadar okutmuştur.

1838'de kurulan Askeri Tıp okulunda öğretim Fransızca olup, 1843 (1259)'de okulu bitiren ilk mezunlar, bitirme sınavlarında, sorularlara Türkçe ve Fransızca yanıt vererek mezun olmuşlardır (T. Sağlam).

Bu tarihlerde, Osmanlı İmparatorluğu yüksek okullarında öğretimin Fransızca olmasını ve böyle devam etmesini istemeyen idealist gençlerin gayret ve çalışmalarıyla öğretim dili

Fransızcadan Türkçeye dönüştürülmüştür.

Mektebi Tıbbiye Şahane'de derslerin Türkçe okutulması için ilk uğraş verenler, bu okulun ilk mezunlarından Kıvrımlı Aziz, Hüseyin Remzi, Hüseyin Sabri ve Vahit beylerdir. Bunlar, zamanın Genel Kurmay Başkanına (seraskerine) bu konuda bir dilekçe sunmuşlar ve derslerin Türkçe okutulmasını istemişlerdir. Bu istek üzerine Serasker Esat Paşa, okulda ders veren azınlık hocalarından 3'ünü çağırarak ve "Öğretim Fransızca ya da Türkçe olması halinde hangisi memleketeye hayırlı olur" diye sormuştur.

Bu yaşlı hocalar da "Türkçe olması hayırlıdır" yanıtını vermişlerdir. Bu bilgileri toplayan askeri şura, kanaatini bir raporla saptamış ve bu rapor Padişaha sunulmuştur. Bu rapor üzerine 28 Eylül 1870 (1286) den itibaren 1. sınıftan başlayarak, okulda öğretim Türkçe yapılmaya başlanmıştır. Beş yıl sonra tüm dersler Türkçeleştirilmiş, bundan sonra da, öğretim üyeleri Türkleştirilmeye başlanmış ve Türk hoca yetiştirilmek için de ilk kez 1875'de Avrupa'ya öğrenci yollanmıştır (İrmak, Sağlam, Uludağ, Unat).

Askeri Tıbbiye (Mektebi Tıbbiye Şahane) de ise Türkçe öğretim, 28 Eylül 1870'de başlamıştır.

Mart 1867'de öğretime açılan Sivil Tıp Okulunda (Mektebi Tıbbiye Mülkiye) derslerin Türkçe okutulmasına başlanınca, ders kitaplarının da Türkçeye çevrilmesinin gerekli olduğu ortaya konmuş ve bu iş için Tıbbiye'nin eski mezunlarından, Fransızca'dan Türkçeye çeviri yapabilecek, yetenekli çalışan gençler İstanbul'a çağırılarak Tercüme ekipleri kurulmuştur. Askeri Tıbbiye'nin 1843'te verdiği ilk mezunlar arasında, okulu birincilikle bitiren ünlü botanikçi Salih efendi, okula Muallim Muavini tayin edilmiş ve 1864 (1281) de de Mektep Müdürü (Nazırı) olmuştur. Bunun çalışmalarıyla 1865 (1282) de "Cemiyeti Tıbbiye Osmaniyeye" kurulmuştur. Bu tıp derneği, Fransızcadan Türkçeye ders kitapları çevirmeye başlamıştır, ve ilk iş olarak (3 yıl çalışarak "Tıp Lugatı" hazırlamıştır (Uludağ, s. 972).

Bu zamanlarda çeviricileri heveslendirmek için, Kitap çevirenler durumlarına ve çevirilere göre 300, 200, ya da 150 mecdiyeye altın ve özel nişanlarla ödüllendirilmiştir. Bu sayede bir çok kitap kısa zamanda Türkçeye çevrilmiştir. İşte bu sırada 1865 (1282) de Askeri Tıbbiyeden Tabib yüzbaşı (Sağ Kolağası) olarak çıkan ve Yanyada doktor olarak görevlendirilen İbrahim Lütfi efendi, orada 2 yıl çalıştıktan sonra, 1867'de,

* Bu yazının hazırlanmasında özel kitaplığımızdan başka, İ.Ü. Tıp Tarihi Arşivindeki fişlerden ve İbrahim Lütfi paşanın torunu DGS Akademisi Profesörlerinden Sayın Dr. Safa ERKİN Beyin elindeki belgelerden yararlanılmıştır. Kendilerine teşekkürlerimi sunmak benim için bir görevdir.

Şekil 1. İbrahim Lütfi Paşa (1838-1902)

ders kitaplarını Türkçeye çevirmek için İstanbul'a çağırılmış ve Binbaşı rütbesiyle mektebi Patolojik Anatomi (Teşrihi marazi) muallim yardımcılığına (muavinliğine) tayin edilmiştir (Akalin).

İ. Lütfi Efendi 1868 (1285) yılı sonunda Yemene Tabip olarak yollanmış ve bir yıl orada çalıştıktan sonra, 1870'de, Mektebi Tıbbiyei Şahanedeki eski görevine dönmüş, öğretime başlamıştır.

1870 yılında Askeri Tıbbiyede öğretim Türkçeleştirilince, burada jeoloji ve mineroloji derslerini Fransızca olarak veren Dr. Abdullah beyin derslerini Binbaşı İbrahim Lütfi bey Türkçeye tercüme etmeye başlamış ve 1874 (1291)'de, Abdullah bey ölünce, Mektebi Tıbbiyei Şahane'nin Jeoloji ve Mineroloji (İlmülarz vel Maadin) muallimliğine seçilmiştir.

1875 (1292) yılı tatil ayında, İşkodra askeri hastanesinde görev almış ve mektep açılınca hocalığa devam etmiştir. Bu tarihten sonra bu okulda, sürekli olarak 32 yıl hocalık yapmış, kitap tercüme etmiş, öğrenci yetiştirmiş bir çok dernek ve kurumun kurucusu olmuş, yurdumuzda yer bilimlerinin duyulmasına, deyimlerin o zamana göre, Türkçe karşılıklarının bulunmasına birinci derecede katkıda bulunmuştur. Bundan sonra yayımlanan yerbilimi kitaplarında uzun süre, bu deyimlerin kullanıldığını görüyoruz. Bu yönden İbrahim Lütfi Paşa'nın yerbilimleri deyimlerini Türkçeleştirmesi ve duyurması hususunda

yaptığı öncülüğü burada belirtmek, hayırla yad etmek isteriz.

Aşağıda, İbrahim Lütfi Paşa'nın hayat hikayesi, karakteri, hocalığı yapıtları, sosyal alandaki çalışmaları kısaca açıklanacaktır.

HAYAT HİKAYESİ

1838 (1254)..... Manastır ili, Strova İlçesi, Berzešta Köyünde doğmuş.

1854 (1271) ... Mektebi Tıbbiyei Şahane (Askeri Tıbbiyeye) giriş, 11 yıl öğretim (Lise ve Yüksek öğretim) yapmış,

1865 (1282) .... Tabib (sağ kolağası) (Doktor Yüzbaşı) diploması almış,

1865 (1282)..... Tabib olarak Yanyaya gönderilmiş,

1867 (1284).... Binbaşı rütbesiyle İstanbul'a gelmiş; Patolojik Anatomi (Teşrihi Marazi) Muallim Muavinliğine tayin edilmiş,

1868 (1285)..... Yemene tabib olarak görevlendirilmiş,

1870 (1287)..... Askeri Tıbbiyeye, eski göreve, dersleri Abdullah beyin derslerini tercüme etmeye başlamış,

1874 (1291)..... Abdullah beyin ölümü üzerine, mektebin İlmülarz ve Maadin Muallimliğine seçilmiş,

1875 (1292)..... Yaz tatilinde 3 ay İşkodra Asker Hastanesinde görev yapmış,

1877 (1294)..... Yarbay (Kaymakam),

1886 (1304)..... da Albay (Miralay)

1896 (1314)..... de Paşa (Mirliva) olmuş, ve

1902 (1320)..... ölüp, İstanbul Topkapı civarındaki Merkez efendi Mezarlığına gömülmüştür.

HOCALIĞI VE KARAKTERİ

İbrahim Lütfi Paşa 1867 (1284) yılından itibaren askeri tıp okulunda önce Patolojik Anatomi muallim muavini, 1870'de Dr. Abdullah beyin muavini olmuş, Jeoloji ve Mineroloji

derslerini Türkçeye çevirmiştir. 1874'de Dr. Abdullah beyin ölümü üzerine de dersin muallimliğine (Profesörlüğüne) seçilmiştir. Ve bu dersi ölünceye kadar bu okulda okutmuştur.

İbrahim Lütfi Paşa hem askeri hem de sivil tıp okulunda hocalık etmiş olup, 1874'de bu derslerin muallimi seçilince kendisine askeri tıbbiyede Binbaşı Ali Efendi, sivil tıp okulunda da Rıfatlı Ali Haydar beyi muavin olarak almıştır (Akalin).

Ayrıca Harbiyeye (Mektebi Harbiyei Şahane) bağlı Baytar sınıfı öğrencilerine de bu dersleri vermiştir.

Dr. Abdullah bey ve İbrahim Lütfi Paşa, öğrencilere derste göstermek için, düzgün ve düzenli taş ve fosil koleksiyonu yapmıştır (Akalin, Akyol, Sağlam).

İbrahim Lütfi Paşa öldükten sonra da, bu ders, Mektebi Tıbbiyenin ders programlarından çıkarılmış, ve bir daha okutulmamıştır.

طبيب في الالاف

2: Sulfate de quinine
Deux grammes
Divisées en 8 cachets
4 par jour
Le 12 août 1898
D. à mon compte

Şekil 2. İbrahim Lütfi Paşa'nın 12 Ağustos 1898'de yazdığı reçete İmzası ve son satırda "Parası benim tarafından ödenecek" notu. Bu reçete'nin arkasında Bakırköy (Makrikeu) deki xantropolos eczanesinin kaşesi vardır.

1900 yılında açılan Darulfunun Şahane'de, bu dersler, daha başka bir biçimde, tüm öğretimini Avrupada yapan, Dr. Halil Edhem (ELDEM) tarafından verilmeğe başlanmıştır.

Öğrencisi Besim Ömer (AKALIN) paşa, ölümünden hemen sonra, 1902 yılında yazdığı Nevsalı Afiyet adlı yapıtında (sayfa 693-700): İbrahim Lütfi Paşanın çok okuyan, okuttuğunu bilen, ciddi, gayretli, uzun boylu, narin ve nazik yüzlü, açık alınlı derin bakışlı olduğunu sınıfa girince derin bir sevgi, saygı ve hürmet uyandırdığını, akılcı, nükteli ve etkili bir lisan ve şekilde derslerini anlattığını, öğrencilerine kendini sevdirdiğini yazmakta ve tahsili fununun mebdâisinde (öğrenimimiz başlangıcında) cümlemize tekemmül ve terbiye meslekiyenin (hepimize ilerleme ve meslek terbiyesinin) neden ibaret olduğunu bildirmiş ve bizi daima iyiliğe, sayu gayrete, kesbi kemalü terbiyeye (olgunlaşmaya) teşvik etmiştir (S. 692), der ve Kendisine, Türkiye için çok önemli gördüğü, doğum ve kadın hastalıkları dalında çalışmasını önerdiğini ve o zamanki fikri hilâfına, bu düşüncesini hürmet ve evetle kabul ettiğini ve bu dalda ilerlemeyi amaç edindiğini yazmaktadır (Akalin, S. 694).

İstanbul Üniversitesinin eski ve kişili Rektörlerinden, ünlü verem uzmanı, Ord. Prof. Dr. Tefik Salim SAĞLAM (paşa) 1959'da yazdığı: Nasıl okudum adlı yapıtında, 1898 de girdiği Askeri tıbbiyenin, öğrenim yılları anılarını ve hocalarının özelliklerini anlatırken İbrahim Lütfi Paşa hakkında: "Birinci sınıf hocaları arasında pek muhterem iki sima daha vardı: İlmî tabakatül arz vel maadin (jeoloji ve mineraloji) hocası İbrahim Lütfi Paşa ve muavini Sakızlı Ali Bey. İbrahim Lütfi Paşa Tıbbiyenin en eski hocalarından ve Tıp dilimizin türkçeye çevrilmesinde büyük hizmetler görmüş, altmışını geçkin nazik ve muhterem bir zattı. Kendisi, zamanın jeoloji ve bilhassa minerajiyi en iyi bilen bir mütehasıs sayılırdı. Hatta bu sebepten kendisine "Taşçı İbrahim Paşa" denirdi."

Muavini Ali Bey'e gelince: uzunca boylu, zarif son derece kibar tavırlı, her manasiyle kâmil bir insandı. Sonradan Sultan Reşad'ın hekimisi olan, uzun müddet Kızılay İstanbul Merkezinde ve İstanbul Verem Savaşı Derneği Başkanlığında büyük hizmetler gören Sakızlı Ali

Paşa, çok ince ruhlu, edip, şair bir zattı. Hekimlik yapardı, fakat bütün hayatı müddetince hiç bir hastadan tek vizite ücreti almamıştır.

İbrahim Lütfi Paşa ile Ali Bey bir çift kumru gibiydi. Tıbbiyede adet muallim kürsüde, muavin de kürsünün yanında aşağıda otururdu. Jeoloji dersinde ise kürsüde İbrahim Paşa sağda, Ali Bey solda olmak üzere yan yana otururlardı. İbrahim Paşa ders takrir eder, Ali Bey de bizimle beraber dinlerdi.

Bu iki hocamız pek yavaş sesle ders verirlerdi. Geri sıralardan işitmek kabil değildi. Bazan ders ortasında dinliyoruz zannederken bir de gördük ki, iki hoca aralarında sohbet dalmışlar, tatlı konuşuyorlar. Biraz sonra İbrahim Paşa belli etmeden veyahut biz farkına varmadan derse devam edip gidiyor. Elimizde küçük bir jeoloji kitabı vardı. Bu o zamanın klasik bir kitabı olan Lapparant'ın tercümesiydi. Kitabın aslı, esasen güç ve düğümlü bir üslup ile yazılmıştı. Türkçesi ise hakikaten pek üstadane bir tarzda harfiyyen yapılmış bir tercüme olmakla beraber, hiç anlaşılmasız bir şeydi. Türkçesinden anlayamadığım cümlelerin manasını fransızca metinden çıkardığım olurdu.

Jeoloji tatbikatı yapılmazdı. Minerajoloji için Tıbbiyede oldukça zengin bir taş koleksiyonu vardı. Onları dersaneye getirir, bize gösterirlerdi. İmtihanda etiketleri çıkartılır ve bizim tanınmamız istenirdi." demekte ve o yıllarda, "Jeoloji ve Mineroloji" öğretimi hakkında, ilginç bilgiler vermektedir.

İbrahim Lütfi Paşa, öğrenciliği sırasında tıbbiyede bu dersi okumamış, sonradan merakı ve Dr. Abdullah beyin yanında çalışması ile, usta çırak yoluyla öğrenmiştir. İyi Fransızca bilmesi bu alanda geniş bilgi edinmesine yardımcı olmuştur.

Paşanın Fransızcadan başka arabca ve farsçayı da bildiği felsefe ve dinsel düşünce (Tasaffüfa) de meraklı olduğu, bu konuda pek çok kitap okuduğu, ders ve toplantılarda bunları kendine özgü bir biçimde, tatlı bir dille anlattığı yayınlarda belirtilmektedir. (Akalin)

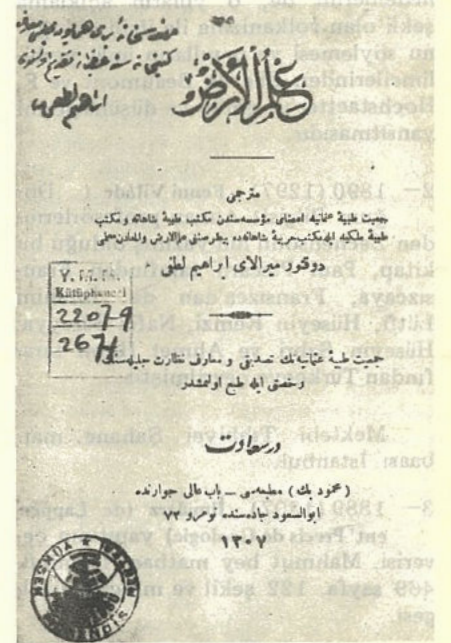
Yurdumuzda, jeoloji ve mineroloji deyim ve terimlerinin Fransızca karşılıklarını, o günkü dilde bulup dilbilim kurallarına uygun vaz-

ması, kendisinin arabca ve farsçayı da iyi bildiğini göstermektedir.

YAPITLARI

İbrahim Lütfi Paşanın en büyük özeliği, 35 yıllık öğretim hayatında, çeşitli yüksek okullarda okuttuğu jeoloji ve mineraloji'nin terimlerini Fransızcadan, o zamanki Türkçeye çevirmesi, en uygun karşılıklarını araştırıp bulması ve okuttuğu dersin kitaplarını Türkçeye çevirmesidir. Ayrıca, Tıbbiyede okutulan diğer derslerin kitaplarının da Türkçeye çevrilmesinde yardımcı olmuştur. Görebildiğimiz yayınları şunlardır:

1-1875 (1292) ... İlmülaz ve Maadin (Geologie et mineralogie)

Şekil 3. İbrahim Lütfi Paşanın 1889 (1309)'da yayınladığı "İlmülaz" kitabının ilk sayfası ve kenarında "Mühendishane berri Hümayun meclisi maarif kütüphanesine arzı takdim olundu" yazısı ve imzası. Mütercimi Cemiyeti Tıbbiye Osmaniye Azayi müessesinden (kurucu üyelerinden) "Mektebi Tıbbiye Şahane" ve "Mektebi Tıbbiye Mülkiye" ile "Mektebi Harbiye Şahane" Baytar sınıfı İlmülaz vel maadin muallimi Doktor Miralay İbrahim Lütfi.

- Cemiyeti Tıbbiye Osmaniye'nin tasitiki (onayı) ve Maarif Nezareti (Bakanlığı) Cellesinin ruhsatı (izni) ile tab olunmuştur.
- İstanbul
- Mahmutbey matbaası, Bâbiâli civarı Ebusuut caddesi No. 73, 1307 (1889).

Dr. Abdullah beyin ders kitabının türkçe çevirisi.

584 sayfa, 129 şekil, 3 levha. Mektebi Tıbbiyei Şâhane Matbaası. İstanbul.

Bu yapıt yurdumuzda yazılan ve yayımlanan ilk yerbilim ders kitabıdır. Kitap:

- 1- Mineraloji ve Petrografi (Tavsifi ahcar),
- 2- Litojenez (Tevellüdü ahcar),
- 3- Stratigrafi (Tavsifi tabakat),
- 4- Dinamik jeoloji (Tevellüdü arz)

bölümlerini içermektedir.

Bu kitabın en ilginç yönü, 1872-73 yıllarında, yapılan çalışmalardan söz etmesi, depremleri anlatması, oluş nedenlerini de, o yılların açıklama şekli olan volkanizma ile ilgili olduğunu söylemesi ve o yılların ünlü yerbilimcilerinden Elie de Beaumont ve F. Hochstaetter'in görüş ve düşüncelerini yansıtmasıdır.

2- 1890 (1297)... Fenni Vilâde (Doğum Bilgisi) Alman profesörlerinden Zechensohn'nin yazmış olduğu bu kitap, Paul Piccard tarafından Fransızcaya, Fransızca'dan da: İbrahim Lütüfi, Hüseyin Remzi, Nafiz Süreyya, Hüseyin Sabri ve Ahmet Hilmi tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

Mektebi Tıbbiyei Şâhane matbaası. İstanbul.

3- 1889 (1307)... İlmülarz (de Lapperent' Precis de Geologie) yapıtının çevirisi. Mahmut bey matbaası, İstanbul. 469 sayfa, 122 şekil ve mineral çizelgesi.

Yazar kitabın önsözün de: 1875'te yayınladığı kitabın bitmesi üzerine, yerbilimleri kitaplığına yeni bir yapıt daha kazandırmak için zamanın ünlü yerbilimcisi Lapperent'in yeni bilgiler içeren kitabını, Türkçe çevirmeyi uygun gördüğünü ve sonuna da mineral ve taşların özelliklerini içeren, alfabetik bir cetvel eklemeyi yararlı bulduğunu yazmaktadır.

SOSYAL ALANDAKİ ÇALIŞMALARI

1864'te Mektebi Tıbbi Müdürü (Nazırı) olan Hoca Salih Efendi'nin girişimleriyle kurulan, tıp dilini türkçeleştirmeyi ve Türkçe tıp kitapları yazmayı amaçlayan Osmanlı Tıp Derneği (Cemiyeti Tıbbiyei Osmaniye) 1865'de kısmen kurulmuştur. İbrahim Lütüfi Paşa bu derneğin ve Sivil Tıp

Kurulu (Meclisi Tıbbiyei Mülkiyenin) kurucularından, ilk ve en eski üyelerindendir. Ayrıca, Osmanlı Tıp Derneğinin gelişmesine çalışmış ve bir kaç kez 2. Başkanlığını yapmıştır.

Bu derneklerden başka, Genel Sıhhat Kurulu (Meclisi Sıhhiyei Umumiye) nun üyelğinde de bulunmuştur.

İbrahim Lütüfi Paşa genç kuşakların yetişmesi ve bunlara yeni bilim dallarının okutulması için, 40 yıldan fazla, ülke yararına çalışmıştır. Bu çalışmalarının karşılığı, kendisine 3. dereceden Osmanlı ve Mecidi Nişanları ve Gümüş Liyakat Madalyası verilmiştir.

Yerbilimlerini yüksek okullarda ilk kez Türkçe okutan, yerbilimi terimlerinin Türkçe karşılıklarını bulan ve Türkçeye bir çok kitap çeviren İbrahim Lütüfi Paşa 15 Seval 1320

Şekil 4. İbrahim Lütüfi Paşa'nın mezar taşı. İstanbul - Merkezefendi Camii bahçesi. Mezar taşı üstündeki yazı:

Ya Latif
Meclisi Tıbbiyei Osmani azayı müessesesinden (Osmanlı tıp kurulu kurucu üyelerinden)

- Mektebi Tıbbiyei Şâhane İlmülarz vel maadin muallimi (jeoloji ve mineraloji profesörü) doktor İbrahim Lütüfi Paşa'nın Ruhuna el Fatiha. (imza) sene 1320 (1902)

Şekil 5. Mezar taşındaki yazının detayı
- İlmüarz vel maadin
- İbrahim Lütüfi Paşa.

(1902) yılının aralık ayında İstanbul'da Beşiktaşa ölmüş ve Topkapı'da Merkez Efendi Dergahının iç bahçesine gömülmüştür.

Ünlü Türk sözlük yazarlarından, Türk Sözlüğü, Kamusu Türki ve Kamusal Alâm, yazarı Şemsettin Sami Bey, kendinin yetişmesine hemşehrisi ve Kayınbiraderi olan İbrahim Lütüfi Paşanın büyük etkisi olduğunu söylemiş (Şehsuvaroğlu). İ.T.Ü. Maçka Mimarlık Fakültesi Profesörlerinden Orhan Safa, İbrahim Lütüfi Paşanın İlk eşinden olan oğlu, Hariciye nazırı, Abdullatif Safi Beyin oğlu; DGS Akademisi ve İTÜ Mühendislik Mimarlık Fakültesi Profesörlerinden Safa Erkin ise ikinci eşinden olan oğlunun (Ali Şevket Beyin) oğlu, yani İ. Lütüfi Paşanın torunlarıdır.

1962 yılında, "Arnavutluk - Bilim Tarihi" kitabını yayımlayan, Tiran Üniversitesi Tıp Fakültesi Doçentlerinden Dr. Kadri Kerciku, İbrahim Lütüfi Paşaya, 1800'lerde Osmanlı İmparatorluğunun bir eyaleti olan Manastırın, Staroya ilçesinde doğması, Yanyada ve kısa bir süre İşkodra hastanesinde doktor olarak çalışması nedeniyle, ayrı bir yer ve önem vermiş, eserine. Besim Ömer AKALIN (Paşa)'nın yapıtından aldığı resmini ve bilgileri biraz değiştirerek koymuştur. (S.211) Resmin altında: Merhum Doktor İbrahim Lütüfi Paşa (Arap harfleriyle) İbrahim Lütüfi Paşa (l'Albanais). Feu Le Prof. Prof. Dr. İbrahim Pashe Berzeshta "Shqipëtarî". yazıları bulunmaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AKALIN, Besim Ömer (Paşa) (1902)(1320):
Merhum doktor İbrahim Lütfi Paşa.
Navsalı Afiyet, S. 693-700, İstanbul
- AKYOL, İ. Hakkı (1940): Tanzimat Dev-
rinde bizde Coğrafya ve Jeoloji.
Maarif Matbaası, 61 sayfa, İs-
tanbul.
- GÖVSA, İ. Alaeddin (1940): Türk Meş-
hurları Ansiklopedisi. İstanbul.
- IRMAK, S. (1973)... Pozitif bilim kurulu-
şları ve "Darülfünun"dan
"Üniversiteye" geçiş. Cumhuriyetin
50. yılında İstanbul Üniver-
sitisi, İstanbul.

- sitesi. S. 57-148 İstanbul Uni-
versitesi Yayınları, 1973, İstanbul.
- KILIÇKIRAN, E. (1975): Tıp bayramı
ve sağlık sorunları. Milliyet Gaz-
zitesi, 14 Mart 1975. İstanbul
- MEHMET TAHİR BURSALI (1917): Os-
manlı Müellifleri. C.3, S. 207,
İstanbul.
- SAĞLAM, F.S. (1959) Nasıl Okudum?
Doğan Kardeş Yayınları. A.Ş.
İstanbul.
- ŞEHUSVAROĞLU, Bedi, N. Arşivleri
(İstanbul Tıp Fak. Tıp Tarihi
Enstitüsü) Lexikon İ D1/1.

- ULUDAĞ, O. Ş. (1940)... Tanzimat ve
Hekimlik S. 967-977, İstanbul,
Maarif Matbaası, 100. yıl kitabı.
- UNAT, E.K. (1975), Yabancı Dille Yüksek
Öğretim. Milliyet Gazetesi, 11 Ni-
san 1975. İstanbul
- UNAT (1970), Yüz yıl önceki Tıbbiye
Mektebinde bir Milliyetçilik Mü-
cadelesi, Tıp yolunda Cerrahpaşa,
14 Mart 1970, İstanbul.
- UNAT, E. K., ERGUVANLI, K. ŞEHUS-
VAROĞLU, B.N. UNVER, S.
(1975): Macarlı Dr. Abdullah be-
yin Ölümünün 100. yılı Anı Ko-
nuşmaları, Türk Mikrobiyoloji Ce-
miyeti Dergisi, C.5, S. 1-2 İstan-
bul.

İnsana Giden Yollar: Australopithecienler - I

İBRAHİM TEKKAYA

Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü, Ankara

GİRİŞ

İnsan evrim hattının eksik halkala-
rından birini oluşturan australopithec-
ienler, bu sahada çalışan Dart, Broom,
Rabinson, Leakey, Young, Koenigs-
wald, Coppens, Brain, ve Şenyürek
gibi araştırmacılar tarafından dikkatle
incelenmiştir.

Hominidae ailesinde bir alt aile
olarak yer alan bu grup, gerek morfo-
lojik, gerekse antropolojik özellikleri
bakımından, en az; insan öncüleri
olarak bilinen prehominienler kadar
önemli fosil buluntulardır.

Australopithecien kalıntılarının
Java, Çin, Filistin, güney ve kuzey

Afrika'da ele geçmesi, bunların geniş
bir coğrafik dağılıma sahip olduklarını
açıklamaktadır.

Kısaca belirtmek gerekirse grup
olarak australopithecienler, paleoanth-
ropienler ile neoanthropienler ara-
sında yer almaktadır.

Austrapolipithecienlerin Keşfi ve Buluntu Yerleri

Riguvaland'ın batısında, 230 mil
genişliğinde bir vadi vardır. Burası
Alt Permiyen veya Karbonifer devir-
lerinde meydana gelen Dwyka buzulla-
rı tarafından genişçe açılmıştır. Aynı
vadi Permiyen, Triyas ve olasılıkla

1938 yılında Stekfontein mağara-
sında yapılan kazılarda, bu bölgede
Dwyka'nın üst kısmında, yaklaşık
200 kadar yaşlı ve kaburga kemikleri
bulunmuştu. Bütün bu buluntular
Australopithecus

1938 yılında Broom, ikinci bir
fossil bulmuştu. Bu fosil Transvaal böl-
gesinde Johannesburg şehrine yaklaşık
40 mil uzakta Stekfontein'de idi.
Bu buluntu verisi Krugetop
şehrine 7 mil uzakta. Burada araştır-
malarına devam eden Broom, 1938

1938 yılında Broom, ikinci bir
fossil bulmuştu. Bu fosil Transvaal böl-
gesinde Johannesburg şehrine yaklaşık
40 mil uzakta Stekfontein'de idi.
Bu buluntu verisi Krugetop
şehrine 7 mil uzakta. Burada araştır-
malarına devam eden Broom, 1938

Taungs kentine 6 mil uzaklıktaki
mağaraların gevşek kum ve kumlu
kalker dolguları arasında araştırma
yapan maden arayıcıları tarafından,
bir Baboon fosili bulunmuştur. Yine,